

tarse dun dicionario que parte do castelán, toda información que se dá sobre as equivalencias en galego (definicións, observacións) debería ser no idioma de partida, en boa lóxica, e non en galego, como é o caso.

XESÚS RIVEIRO

Fernández Salgado, Benigno: *Os xentilicios e os topónimos do mundo*. Santiago de Compostela. Consellería de Educación e Ordenación Universitaria (D. X. P. L.). 1990.

Cando o galego entra, se ben con múltiples problemas e eivas que a ninguén se lle escapan, nos medios de comunicación, no ensino, na linguaxe técnico-administrativa, xorden novos campos de acción noutrora pechados á nosa lingua. Por primeira vez os galegos podémonos achegar ó mundo exterior coa nosa fala, podemos adapta-lo mundo ás nosas estruturas pero... ¿como? Se carecemos de tradición e experiencia, ¿que patróns debemos seguir para fixar esta parte do léxico en boa medida inexistente? ¿cales serán as solucións gráficas, fonéticas e morfolóxicas máis axeitadas para nomea-los países, cidades e xentilicios do mundo?

A todas estas preguntas non é doado dar solucións simples e uniformes, polo que o planificador lingüístico ten ante si unha tarefa ben difícil que se complica aínda máis, se cadra, nunha lingua minorizada como a nosa que dispón dunha cativa capacidade de creación autónoma de novas palabras. Cumpría, a pesar das dificultades, poñerse ó traballo e Benigno Fernández seguindo un esquema metodolóxico baseado en tres liñas xerais de actuación para os xentilicios¹ e catorce regras para a adaptación toponímica² confecciona para o galego non só unhas listas abondo exhaustivas de topónimos e xentilicios do mundo, senón que proporciona unha serie de propostas que, se ben algunhas discutibles, constitúen un material inestimable para a confección dun futuro atlas internacional galego que fixe un léxico toponímico noso.

¹ «- A adopción por empréstito e en especial por calco de xentilicios que pertencen ó que se coñece por "esperanto tecnolectual".

- A recuperación de xentilicios propios a través da tradición medieval.

- A normalización dos xentilicios locais na súa forma dialectal correspondente.» (vid. páx. 14).

² As catorce regras aplicables á toponimia estranxeira son, ó meu parecer, un tanto arbitrarias e non sería moito problema reducilas a sete ou ben amplialas ata vinte. Talvez fose máis prudente establecer unha serie de liñas a seguir sen encadralas en paradigma ningún como, de feito, implicitamente parece suxeri-lo propio autor na regra catorce na que advirte que "sempre quedaría a posibilidade de ensaiar outra forma..." (vid. páx. 105) e admite que as "regras" poden non ser suficientes ou ter excepcións.

Por todo isto, o libro de Fernández Salgado supón un paso máis no longo camiño da normalización lingüística e como tal, faise merecedor do noso máis sincero eloxio.

Con todo, unha análise crítica do estudio, sen -por suposto- descalificalo, pode axudar a mellorar ou rectificar aspectos concretos nun intento de continua-la senda que o autor comezou.

Na confección destes glosarios poderíamos distinguir, para o noso propósito, un plano formal e un plano de contido³.

A. Plano formal

O primeiro que sen dúbida ha chama-la atención a calquera que se achegue ó libro será o non atopar por ningures un índice que permita manexar con axilidade os listados que contén. Tal vez esta deficiencia haxa que atribuíla a un imperdoable descoido dos editores e non ó propio autor; en todo caso este "despiste" desmellora o resultado impreso dun traballo que ten unha clara función consultiva.

Parece evidente que un estudio destas características non podía nin debía abrangue-la totalidade dos topónimos e dos xentilicios mundiais. Tal empresa, fóra de ser practicamente inabarcable, correspondería á disciplina da xeografía descritiva o seu desenvolvemento. Á lingüística interesáralle esta área en canto que posuidora dun inxente material léxico que deberá ser adaptado á lingua receptora segundo a importancia que a comunidade outorgue ós distintos lugares.

Isto é así e coincidimos totalmente co autor. Agora ben, se elaboramos un glosario dos nosos xentilicios, a súa confección ha se-lo máis exhaustiva posible (polo menos no que atinxe á toponimia maior). Haberá que indagar á procura de xentilicios aínda que sexan esporádicos ou mesmo de dubidosa lexitimidade. Parece que non se actuou así neste apartado (vid. listado "xentilicios galegos" pág. 25) e non semella moi complicado engadir algún xentilicio máis á lista. Pensamos por exemplo nun xentilicio como *corcubionés* nin sequera mencionado, ou *cedeirés* moito máis usual, ó meu parecer, ca *cedeirens* ou mesmo o caso do habitante de Lira que xunto a *liracho* debería figurar *lirán*, forma non só frecuente senón que se cadra máis correcta, a fin de evitármolo evidente ton festivo do xentilicio *liracho*. Habería que anotar outros como *guardense* ou *trabadense* xunto a *guardés* e *trabadés*. Hai, incluso, algún erro como pode se-lo caso de **carballinés* no canto do moito máis correcto *carballiñés* para facer referencia ó habitante do Carballiño.

Na páxina 13 da introducción fala doutros medios para expresar procedencia xeográfica como o tan frecuente *de + topónimo* que, aínda que non é stricto sensu un

³ O plano formal terá que ver cos aspectos organizativos, expositivos, criterios de edición... mentres que o plano de contido fará referencia ós criterios de adaptación, á coherencia interna das propostas, etc...

xentilicio, funciona como tal. Nun listado que debería ser ben exhaustivo como é este dos xentilicios galegos, sería conveniente avisar ó lector, en forma de nota a pé de páxina ou aclaración previa, da non inclusión de todos aqueles topónimos que non posúan xentilicio en forma de adxectivo, polo que habería de entenderse que o recurso nestes casos sería o *de + topónimo*.

Proseguindo na análise do que chamamos plano formal, unha mirada un pouco atenta detecta nas listas que compoñen o libro unha estrutura expositiva un tanto caótica. Se cadra o feito de pertenceren, as listas, a traballos realizados en épocas diferentes ou mesmo á urxencia coa que se dispuxeron en forma de libro ou talvez as dúas razóns, provocaron estas imprecisións técnicas que embazan un pouco o produto final.

Así, no estudio dos xentilicios (estudio por outra parte extenso, arriscado nas súas propostas e coherente nas súas solucións) atopamos desde descoidados case irrelevantes como o caso de formas asteriscadas que non remiten a forma correcta ningunha⁴ (véxase **albano* que non remite a *albanés*, **cordobano* que non remite a *cordobés* ou **indochino* que non remite a *indochinés*) ata erros ou descoidados de maior envergadura como pode se-lo caso de **ibicenco* que remite a un correcto *eivisenco* que non aparece como entrada, polo que o lector fica sen sabe-las propostas doutros idiomas, ou como o caso de *bavarés* que estando asteriscado remite a si mesmo, ou o xentilicio de Antioquía no que o autor condena as dúas formas propostas.

En canto ós outros listados que compoñen o libro, hai de novo algunhas incoherencias no seu deseño editorial⁵. Cómpre destacar, sobre todo, un desfasamento incomprendible entre o glosario de "países e xentilicios" e o de "ciudades e países do mundo" con respecto ás linguas propostas como base de comparación.

Seica parece evidente que cantas máis linguas poidamos ter como modelos máis doado será que as solucións sexan harmónicas e coherentes, e tamén semella razoable que esta información cómpre darlla ó lector, na medida do posible, xa que facilitará a comprensión das solucións propostas. Agora ben, haberá que ter en conta varios condicionamentos e entre eles o problema do espazo. Conforme ó formato do libro só parece posible engadir xunto á solución galega, catro máis. Así, o glosario de "ciudades e países do mundo" dá as solucións do castelán, portugués, francés e inglés. As linguas da base de comparacións deben se-las máis próximas á nosa tanto xeográfica coma xeneticamente (caso do portugués, castelán ou francés); en canto ó inglés debido á actual omnipresencia desta lingua no mundo e por suposto no campo da toponimia (unha boa parte da toponimia asiática ou africana chega hoxe a nós pola versión inglesa, ás veces ben dis-

⁴ Supoñemos que as formas precedidas de asterisco deberán ser consideradas "incorrectas", aínda que o autor non advirte en ningún momento do valor específico do signo. Non habería, xa que logo, moitos argumentos que opoñer á consideración do asterisco como "igual pero mellor".

⁵ Non convén, penso, deterse nestas pequenas cuestións de carácter puramente formal. Talvez salienta-la orde alfabética na que nuns glosarios se inclúe o grafema *ch* como dependente da grafía *c* e noutros aínda se considera grafema independente.

Esser, Ursula (1990): *Die Entwicklung des Galizischen zur modernen Kultursprache: Eine Fallstudie zur aktuellen Sprachplanung*. Bonn: Romanistischer Verlag. 193 pp.

Nos últimos anos estase acrecentando notablemente o interese polo estudio da situación sociolingüística de Galicia nas universidades estranxeiras, de maneira moi especial en Alemaña. Hai uns meses publicouse o traballo de doutoramento que Ursula Esser leu na Universidade Técnica de Aachen (Aquisgrán) en 1989, unha das varias teses sobre sociolingüística galega presentadas recentemente nese país. Esta hispanista xa estudiara a situación da lingua galega no seu traballo de licenciatura, presentado en 1985 na mesma universidade, co título *Ausbausprache Galicisch*, e do que se publicou un extracto traducido ó galego en *Grial* 93 (1986). Este libro é o resultado de continua-las pesquisas iniciadas daquela.

O traballo estruturárase en catro partes: unha introducción metodolóxica, unha aproximación ó rexurdimento galego, e logo un estudio da liña seguida polo galego desde os anos 40 ata os días de hoxe; finalmente faise unha valoración do proceso de emancipación lingüística do galego, dos seus logros e limitacións. Fóra de paxinación engádesse unha folla cun resume en español das conclusións máis salientables.

Na introducción a autora encadra a recuperación da lingua galega no contexto dos movementos de reivindicación das linguas minoritarias europeas. Seguindo a Heinz Kloss, a lingua galega é entendida como *Ausbausprache* ("lingua por elaboración"), fronte a algunhas outras linguas minoritarias, que son *Abstandsprache*, ou linguas por distancia. Iso leva a Ursula Esser a xustifica-la importancia do seu estudio, xa que considera de maior relevancia a investigación dos éxitos conseguidos na elaboración do galego como lingua moderna de cultura cá presentación dos aspectos sintácticos, léxicos ou morfolóxicos que o diferencian do portugués e do castelán (p. 3). Así e todo, como nos recorda a autora, a desaparición ou o renacemento dunha antiga lingua de cultura non depende tanto do seu estado de elaboración no momento da decadencia coma sobre todo de diferentes factores políticos e económicos (p. 2). Consecuentemente, encontraremos ó longo do libro informacións sobre os trazos principais do rexurdir da vida política e cultural da sociedade galega, que fixeron posible o proceso de recuperación lingüística.

Tras dividi-lo proceso histórico do desenvolvemento da lingua galega como lingua de cultura desde o século XIX ós nosos días en dúas etapas separadas pola Guerra Civil española, a autora formula a pregunta central do seu libro: "Wie weit also ist in Galizien der Prozeß der Standardisierung vorangeschritten und wie hat er begonnen?" [¿Ata onde chegou en Galicia o proceso de estandarización e como se iniciou?] (p. 29). O resto do libro é unha tentativa de responder a esta pregunta.

xentilicio, funciona como tal. Nun listado que debería ser ben exhaustivo como é este dos xentilicios galegos, sería conveniente avisar ó lector, en forma de nota a pé de páxina ou aclaración previa, da non inclusión de todos aqueles topónimos que non posúan xentilicio en forma de adxectivo, polo que habería de entenderse que o recurso nestes casos sería o *de + topónimo*.

Proseguindo na análise do que chamamos plano formal, unha mirada un pouco atenta detecta nas listas que compoñen o libro unha estrutura expositiva un tanto caótica. Se cadra o feito de pertenceren, as listas, a traballos realizados en épocas diferentes ou mesmo á urxencia coa que se dispuxeron en forma de libro ou talvez as dúas razóns, provocaron estas imprecisións técnicas que embazan un pouco o produto final.

Así, no estudio dos xentilicios (estudio por outra parte extenso, arriscado nas súas propostas e coherente nas súas solucións) atopamos desde descoidos case irrelevantes como o caso de formas asteriscadas que non remiten a forma correcta ningunha⁴ (véxase **albano* que non remite a *albanés*, **cordobano* que non remite a *cordobés* ou **indochino* que non remite a *indochinés*) ata erros ou descoidos de maior envergadura como pode se-lo caso de **ibicenco* que remite a un correcto *eivisenco* que non aparece como entrada, polo que o lector fica sen sabe-las propostas doutros idiomas, ou como o caso de *bavarés* que estando asteriscado remite a si mesmo, ou o xentilicio de Antioquía no que o autor condena as dúas formas propostas.

En canto ós outros listados que compoñen o libro, hai de novo algunhas incoherencias no seu deseño editorial⁵. Cómpre destacar, sobre todo, un desfacemento incomprendible entre o glosario de "países e xentilicios" e o de "ciudades e países do mundo" con respecto ás linguas propostas como base de comparación.

Seica parece evidente que cantas máis linguas poidamos ter como modelos máis doado será que as solucións sexan harmónicas e coherentes, e tamén semella razoable que esta información cómpre darla ó lector, na medida do posible, xa que facilitará a comprensión das solucións propostas. Agora ben, haberá que ter en conta varios condicionamentos e entre eles o problema do espacio. Conforme ó formato do libro só parece posible engadir xunto á solución galega, catro máis. Así, o glosario de "ciudades e países do mundo" dá as solucións do castelán, portugués, francés e inglés. As linguas da base de comparacións deben se-las máis próximas á nosa tanto xeográfica coma xeneticamente (caso do portugués, castelán ou francés); en canto ó inglés debido á actual omnipresencia desta lingua no mundo e por suposto no campo da toponimia (unha boa parte da toponimia asiática ou africana chega hoxe a nós pola versión inglesa, ás veces ben dis-

⁴ Supoñemos que as formas precedidas de asterisco deberán ser consideradas "incorrectas", aínda que o autor non advirte en ningún momento do valor específico do signo. Non habería, xa que logo, moitos argumentos que opoñer á consideración do asterisco como "igual pero mellor".

⁵ Non convén, penso, deterse nestas pequenas cuestións de carácter puramente formal. Talvez salienta-la orde alfabética na que nuns glosarios se inclúe o grafema *ch* como dependente da grafía *c* e noutros aínda se considera grafema independente.